

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 30 Volume: 7 Issue: 30

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

BEDİÜZZAMAN METAFİZİĞİNİN KAVRAM VE KURAMLARI

CONCEPTS AND PRINCIPLES OF THE METAPHYSIC OF BEDİÜZZAMAN

Mustafa HOPAÇ*

Öz

Aklımızın en çok zorlandığı konuların başında metafizik konular gelmektedir. Felsefe tarihinde metafiziğin imkânı problemi uzun süre filozofların ilgisini çekmiştir. Örneğin platon duyular ve idealar diye iki âlemin varlığından bahsederken (Weber,1938: 48) Aristoteles'in ana yapıtının konusu metafiziktir (Weber,1938: 64). Kant metafizik imkânsızdır dese de kendisi uzun süre metafizik konularla işğal etmiştir. İnsan aklı, nesnelere dokunduğu gibi metafizik varlık seferine dokunamasa da, akıl metafizik âlemin yokluğuna hükmedemiyor. Çevremizi saran nesnel dünya kadar, metafizik dünya ile de alakamız devam ediyor. Duygularımız, inançlarımız, acılarımız, sevinçlerimiz, hep metafizik âlemlle ilintilidir.

Bediüzzaman, metafizik konuların imkânı ve ispatı konusunda çok iddialıdır. Hayatını metafizik konuların izah ve ispatına adanmıştır. Ona göre Akıl doğru kullanılmaz ise insanı sıkıntıya sokar. Akıl Aletini iyi ya da kötü amaçla kullanma insanın elindedir.(Nursi, 1996: 32) Bediüzzaman Üstün varlık ve metafizik varlık alanını oluşturan bütün varlıkları, akıl, sezgi ve inançla delillendirme yolunu tercih etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Metafizik, Akıl, Ruh, Antinomi, Kuram, İspat, Aşkın.

Abstract

Metaphysic issues are one of the leading phenomena that push the limits of our mind. In the history of metaphysics the possibility of metaphysics has attracted attention from philosophers for a very long time. For instance, while Plato mentions the existence of two realms: the realm of the senses and the realm of the ideas as much as the object world surrounding us. Our emotions, beliefs, sorrows and joys are all related to the metaphysical world.

Bediüzzaman is strongly assertive about the possibility and the justification of metaphysical issues. He (Weber, 1938: 48), the theme of Aristotle's masterpiece is metaphysics (Weber, 1938: 64). Although Kant stated that metaphysics is impossible, he also worked on metaphysical issues for a long time. While human reasoning is not able to touch the sphere of metaphysical essence as it does in the case of things, the mind is not able to command the nonexistence of the metaphysical world. Our relation with the metaphysical world continues dedicated his life to explaining and justifying metaphysical phenomena. He puts forward that the mind causes an individual problems unless it is used properly. It is in the individual's hands to use the Instrument of Mind for good deeds or bad deeds (Nursi, 1996: 32). Bediüzzaman chose to justify all the entities that form the sphere of the Superior Being and the metaphysical existence via reason, intuition and faith.

Keywords: Metaphysics, Reason, Spirit, Antinomy, Justification.

1.GİRİŞ

Metafizik âlem anlayışı kadimden beri insanın dikkatini cezp etmiş birçok bilge, eserlerini metafizik eksenli vücuda getirmiştir. Örneğin platon duyular ve idealar diye iki

*Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.

âlemin varlığından bahsederken (Weber. A, 1938: 48) Aristoteles'in ana yapıtının konusu metafiziktir(Weber,1938: 64). Kant metafizik imkânsızdır dese de kendisi uzun süre metafizik konularla iştigal etmiştir. İnsan akılı nesnelere dokunduğu gibi metafizik varlık seferine dokunamasa da akıl yokluğuna hükmedemiyor. Çevremizi saran nesnel dünya kadar metafizik dünya ile alakamız devam ediyor. Duygularımız, inançlarımız, acılarımız, sevinçlerimiz hep metafizik âlemlerle ilintilidir.

Bediüzzaman metafizik konuların imkânı ve ispatı konusunda çok iddialıdır. Hayatını metafizik konuların izah ve ispatına adanmıştır diyebiliriz. Ona göre Akıl doğru kullanılmaz ise insanı sıkıntıya sokar. Akıl Aletini iyi ya da kötü amaçla kullanma insanın elindedir." *Akıl bir âlettir. Eğer Cenabı-ı Hakka satmayıp, belki nefis hesabına çalıştırsan, öyle uğursuz ve bunaltıcı ve sıkıcı bir âlet olur ki, geçmiş zamanın sıkıntılarını ve gelecek zamanın korkulu hallerini senin bu biçare başına yükletecek bereketsiz ve muzır bir âlet derekesine iner.*"¹İnsan aklını doğru kullanıldığında, ise mutlak bir yaratıcı gücün varlığına ulaşacağını ifade ediyor. "Eğer Malik-i Hakikisine satılsa ve Onun hesabına çalıştırsan, akıl öyle tılsımlı bir anahtar olur ki, şu kâinatta olan nihayetsiz rahmet hazinelerini ve hikmet definelerini açar."²Akıl insana değerli bir emanet olarak tevdi edilmiş. Emanetin özelliği çok iyi korunması ve emanet sahibinin istekleri istikametinde verimli kullanılmasıdır.

İnsan ereği ile ilgili düşüncelerini" gaye-i hayal" kavramı etrafında örgüleyen Bediüzzaman, her şeyin bir gayesinin olduğunu, hiçbir varlığın gayesiz ve kaotik bir yapıya sahip olmadığını bu yüzden akıl sahibi bir varlık olarak insanın gayesiz ve başıboş hareket edemeyeceğini söyler. "Hem kendini başıboş zannetme. Zira şu misafirhane-i dünyada, nazar-ı hikmetle baksan, hiçbir şeyi nizamsız, gayesiz göremezsin; nasıl, sen nizamsız, gayesiz kalabilirsin? Zelzele gibi vakıalar olan şu hadisat-ı kevnîye, tesadüf oyuncuğu değiller. " ³

Fotoğrafa bütün olarak baktığımızda Bediüzzaman, bütün gayesi sonsuz bir ahiret alemi ve bu metafizik âlemin kazanılması yönünde gerektiğinde bütün insanlık için gayret sarf etmiş bir insan- ı kamildir. Kendisi bu konuda duygularını şöyle ifade ediyor." *Ben, cemiyetin iman selâmeti yolunda ahiretini de feda ettim. Gözümde ne Cennet sevdası var, ne Cehennem korkusu. Cemiyetin, yirmi beş milyon Türk cemiyetinin imanı namına bir Said değil, bin Said feda olsun. Kuranımız yeryüzünde cemaatsiz kalırsa, Cenneti de istemem; orası da bana zindan olur. Milletimizin İmanını selâmette görürsem, Cehennem alevleri içinde yanmaya razıyım. Çünkü vücudum yanarken, gönlüm gül gülistan olur."*⁴

1.1 RUH VE RUHANİ VARLIK SFERİ

Metafizik varlık olarak Ruh, en az bilgi sahibi olduğumuz alanlardandır. Bediüzzaman, ruh hakkında az da olsa açıklamalarda bulunuyor. Ruh hakkındaki görüşlerine daha çok sözler ve lem'alar isimli yapıtlarında rastlıyoruz. *Ruh dahi Kuran'ın nassı ile "De ki ruh Rabbinin emrindedir" ferman-ı celili ile âlem-i emirden gelmiş bir kanun-u zîşuur ve bir namus-u zihayattır ki, kudret-i ezeliye ona vücudu haricî giydirmiş."*⁵ İlahi mesajdaki anlam çok açık olmasına rağmen, insandaki merak duygusu kelimelerin etrafında dolaşıp yeni bilgiler öğrenmeye sevk ediyor. Öğrenme duygusunun dayanılmaz cazibesine kapılıyoruz. Ruh 'un denetimine ve hizmetine verilmiş azalar hakkında "Mesela, göz, bir hessedir ki, ruh bu âlemi o pencere ile seyrederek"⁶ifadesini kullanıyor. Ruh cevherdir, özdür. Bedenin bütün azalarına ruh işlerlik kazandırıyor. Ruh cevheri olmadan göz göremiyor, kulak işitmiyor, kalp çalışmıyor. Kısacası vücut sistemi çöküyor.

Fizik âlemin varlığına gelince âlem izafi bir varlık alanına sahiptir. Şayet Bitkilerin hayatiyeti ve varlığı Güneş'in varlığına bağlıysa, güneş ısı ve ışık göndermese bitkilerin

¹ Bediüzzaman Said Nursi(1996). *Külliyat 6. Söz*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi, s.32

² A.g.e 32

³ A.g.e.14. Söz,157

⁴ Bediüzzaman Said Nursi (1996). *Tarihçe i Hayat*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi, 554

⁵ Said Nursi(1996),29.Söz, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi

⁶A.g.e. 6. Söz

varlığı ortadan kalkar. "Bitkilerin gerçekliği güneşe bağlıdır". Dediğimizde göreceli bir gerçeklikle karşılaşırız. Bediüzzaman dış dünyanın varlığını, gerçek alan olarak kabul etmekle birlikte, onu bir göreceliğe isnat eder. "Fakat eğer irtibat kesilse, bütün eşya birden yokluğa gider. Varlığın devamı için her an, her şey, Yaratıcının sonsuzluğuna muhtaçtır. "hakâiku'l- eşyâi sâbitetün'dür;(eşyanın gerçekliği kesindir) fakat Onun ispat ve tespitiyle sabittir."⁷ Müteal varlık hiçbir şarta bağlı olmadan vardır. Geriye kalan bütün varlık seferi aşkın varlığın dilemesi şartına bağlı olarak var ya da yok olurlar. Dışımızda görüp dokunduklarımız hayal dünyasına ait varlıklar değil, gerçekten vardılar. Yani şeylerin realitesinden şüphe etmemiz düşünülemez fakat bütün oluşların ve yok oluşların gerçek sebebi, Zat-ı Akdes'tir. Varlık tamamen Müteal varlığın isimlerinin tecellileriyle varlıklarını devam ettiriyor. Bir an tecelli kesilse evrensel düzenin yerini kargaşa ve yok oluş alır. Yaratıcı varlığın gerçekliği kadar isim ve sıfatları gerçektir. Buna bağlı olarak isimlerin tecellileriyle varlık izhar eden bütün eşya ve hadiseler gerçekten vardılar. Dokunduğum şu klavye gerçekliği kadar varlığını algılayamadığım ve duyu organlarımın dışında akılla temellendirdiğim varlık seferinden şüphe edemem. Dış dünyanın varlığı benden bağımsız olarak vardır. "Esmâ-i İlâhiyeden Hallâk, Rezzak gibi isimlerin mazharları vehmi ve hayalî şeyler olamaz. Madem o esma hakikatlidirler. Elbette mazharlarının da hakikat-i hariciyeleri vardır. "⁸özne olarak insanın varlığı çok değerlidir. Ancak bu değer izafi bir değerdir. Ben varsam eşya var, ben yoksam her şey eksik anlayışı özneyi ilahlaştırma gayretidir. Boşuna ve zorlama ile özneye "kendinde varlık" statüsü kazandırma beklentisidir. Evrende sürekli ve şaşırtıcı bir şekilde tekevün icra ediliyor. Ve bu insanüstü bir icradır."⁹"madem hayatın süzölmüş en safi hulâsası olan şuur ve akıl ve latif ve sabit cevheri olan ruh, küre-i arzda gayet kesretli bir surette halk olunuyorlar, âdeta küre-i arz, hayat ve akıl ve şuur ve ervah ile ihya olup öyle şenlendirilmiş. Elbette küre-i arzdan daha latif, daha nurani, daha büyük, daha ehemmiyetli olan ecrâm-ı semaviye, ölü, câmîd, hayatsız, şuursuz kalması imkân haricindedir."⁹Görüldüğü gibi Bediüzzaman, ruhani varlık alanının bütün evrenle ilişkili olduğunu ve görülen ya da görülemeyen evrenlerin ruhani varlıklara mesken olduğunu anlatıyor. Bütün kutsal kitaplarda anlatılan melekût âlemleri ruhani varlık alanlarını oluştururlar."Evet, âlem-i gayb 'in bir nevi olan âlem-i ervah, ayn-ı hayat ve madde-i hayat ve hayatın cevherleri ve zatlari olan ervah ile dolu olması "¹⁰ Bediüzzaman'ın benzer ifadelerini, 15. Sözde de görüyoruz. Nasıl ki yeryüzü, bütün sistemleriyle bitki ve hayvanlara kucak açıp beslenmelerine aracılık ediyorsa, metafizik varlık alanını taşıyan âlemler mevcuttur. "Hakikat ve hikmet ister ki, zemin gibi, semâvâtın da kendine münasip sekeneleri bulunsun. Lisan-ı şer'îde o ecnâs-ı muhtelifeye "melâike ve ruhâniyât" tesmiye edilir. Evet, hakikat öyle iktizâ eder. Zira zemin, küçüklüğü ve hakaretiyle beraber, zihayat ve zîşuur mahlûklardan doldurulması ve ara sıra boşaltılıp yeniden zîşuurlarla şenlendirilmesi işaret eder, belki tasrih eder ki, şu muhteşem burçlar sahibi müzeyyen kasırlar hükmünde olan semâvât dahi zîşuur ve zevî'l-idrak mahlûklarla doludur. Onlar dahi, ins ve cin gibi, şu âlem sarayının seyircileri ve şu kâinat kitabının mütalaacıları ve şu saltanat-ı Rubûbiyetin dellâllarıdır. Çünkü kâinatı had ve hesaba gelmeyen tezyinat ve mehâsin ve nukuş ile süslendirip tezyin etmesi, bilbedâhe, mütefekkir istihsan edici ve mütehayyir takdir edicilerin enzârını ister."¹¹Bir ressam eserlerindeki güzelliği alımlayıcılara göstermek ve estetik beğenileri harekete geçirmek ister. Kâinatların ustası da çeşitli varlık boyutlarına haiz seyircilerle birlikte eserlerini sürekli yaratıp seyircilerinden takdir bekliyor.

1.2.VAROLUŞUN GAYESİ VE İNSAN

Bediüzzaman'a göre kişinin değerliliği, tevazu ve mahviyet terazisinde tartılmakla belli olur. İnsan kendini sürekli başkalarından üstün ve ayrıcalıklı gördüğü sürece iletişim sıkıntısı yaşar. Kişiyi yükselten tevazu ve mahviyet, alçaltan kibir ve gururdur. Hakikatte övgü, methiye himmet yaratıcıya aittir. İnsan güç itibarıyla son derece sınırlı bir varlık

⁷ Bediüzzaman Said Nursi (1996). 19. Lem a, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi, 86

⁸ A. g.e, 9. Lema,

⁹ Said Nursi (1996). 1o. Söz,, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi

¹⁰ A.g.e.104

¹¹ A.g.e.164

alanına sahiptir. İnsana ait olan cüzi hareketlilik alanı dışında bir şey yok gibidir. Bedeninde müdahale ettiği alan sınırlıdır. İradî olarak yeme içmelerimizin ardından gerçekleşen sindirim sistemi otomatik olarak görevini ifa eder. Yüksek değerlere talip olan insan ideal insandır. Bediüzzaman'a göre insan güneş gibi olmalıdır çünkü güneş her tarafa ısı ve ışığını cömertçe dağıtır. İnsan da sürekli verici durumunda olduğu sürece canlılığını muhafaza eder.

Gaye-i hayal insan için bir zenginlik kaynağıdır. İnsanın planlaması hayalleri idealleri olmazsa ataletin peçesinde sürekli erir. İdealler insanların varoluş enerjileridir. Belki insan idealleri uğruna mum gibi erir etrafını aydınlatır. Bediüzzaman, gayesizliği ağır bir hastalık olarak tasvir eder. Yeis her türlü olgunlaşmanın düşmanıdır. Yeis diye ifade ettiği ümitsizlik tohumu habis bir virüs gibidir, bulaşıcıdır üremeye başlayınca toplumsal anemi kapıdadır artık, toplum çürüyene kadar kimse önünü alamaz. Toplumsal hayatın sürekli dinamik tutulması gaye-i hayalin diri tutulmasına bağlıdır. Bediüzzaman düşüncesinde diğer bir toplumsal hastalık ta su-i zandır, yani başkaları hakkında kötü niyetli olma, sürekli düşünce kirliliğidir. Sosyal hayatta insanlar arasındaki pozitif ilişkilerin çoğalmasında sevgi ve saygıya dayalı olduğundan art niyet ve paranoyak yaklaşımlar sonucu niyet okumalar insanlar arası kin ve nefreti artırır. İnsan en şerefli varlık olarak var edilmiş. Bizim insan olarak aklımızı besleyen, doğruluklarımız, kalbimizi besleyen de arınık sezgilerimizdir. Kamil insan olmanın ve bütün yaratılmışların üstünde cami bir cevhere sahip olmanın yolu akıl ve iç duyularımızın çok iyi kontrol edilmesinde geçer." *Cenab-ı Hak, insanı, kâinata cami bir nüsha ve on sekiz bin âlemi havi şu büyük âlemin kitabına bir fihrist olarak yaratmıştır. Ve Esmâ-i Hüsnâ'dan her birisinin tecelligahı olan her bir âlemden bir örnek, bir numune, insanın cevherinde vedia bırakmıştır. Eğer insan, maddî ve manevî her bir uzvunu Allah'ın emrettiği yere sarf etmekle hamdın şubelerinden olan şükürü örfiyi ifa ve Kuran'a imtisal ederse, insanın cevherinde vedia bırakılan o örneklerin her birisi, kendi âlemine bir pencere olur. İnsan, o pencereden, o âleme bakar ve o âleme tecelli eden sıfatla o âlemden tezahür eden isme bir mir' at ve bir ayna olur. O vakit insan, ruhuyla, cismiyle âlem-i şehadet ve âlem-i gayba bir hülâsa olur ve her iki âleme tecelli eden, insana da tecelli eder".¹²İnsan madde itibariyle küçük olsa da özü, cevheri itibariyle bütün evrenlerle alakadar bir varlıktır. Maddî yönüyle var olan elementlerden oluşturulmuş bir sentezdir ve bu açıdan kâinattaki her maddeden süzölmüş bir hulasadır. Ancak insanı insan eden esas özellik, ruh cevherinin ilgi ve alaka alanına giren metafizik âlemlerdir ki; melekût, ceberut, lâhut, ervah âlemi gibi birçok varlık alanıyla alaka kurmasıdır. "İnsan, bütün hayvanlardan mümtaz ve müstesna olarak, acip ve latif bir mizaçla yaratılmıştır. O mizaç yüzünden, insanda çeşit çeşit meyiller, arzular meydana gelmiştir. Mesela, insan, en müntehap şeyleri ister, en güzel şeylere meyleder, ziynetli şeyleri arzu eder, insaniyete layık bir maişet ve bir şerefle yaşamak ister. İnsan, cismen küçük, zayıf ve aciz olmakla beraber, hayvanattan addedildiği halde, pek yüksek bir ruhu taşıyor. Ve pek büyük bir istidada maliktir. Ve hasredilmeyecek derecede meyilleri vardır. Ve gayr-ı mütenahi emeller sahibidir ve addedilemez fikirleri vardır. Ve gayr-ı mahdud şehveviye ve gadabiye gibi kuvveleri vardır. Ve öyle acayip bir yaratılışı vardır ki, sanki bütün enva ve âlemlere fihriste olarak yaratılmıştır. İşte, böyle bir insanın o yüksek ruhunu inbisat ettiren, ibadettir. İstidatlarını inkişaf ettiren, ibadettir."¹³İnsan ruhunun sükûneti, müteal varlıkla olan irtibatına bağlanmıştır. Bediüzzaman'a göre insan, mutlak varlığa bağlandığı oranda gerçek hürriyetini elde eder, bu bağlılığın anlamı da mutlak varlık huzurundaki kulluktur. Bedeni hazlardan sıyrılıp manevî hazlara ulaşmaktır.*

Kâinatta bütün varlıklar, genetik kodlarına yazılan programlara göre hareket etmektedir. Galaksiler, Yıldızlar, Nebulalar, yeryüzü canlıları, kendilerine kodlanan gayeye doğru hareketlerini sürdürmektedir. Sürekli oluşlar ve yok oluşlar birbirini takip etmektedir. Bediüzzaman, İşaratü'l-İ'caz'ında, veciz ifadeleriyle bunu şöyle ifade ediyor."Evet, Cenab-ı Hak, her şey için bir nokta-i kemal tayin etmiştir ve o noktayı elde etmek için o şeye bir meyil vermiştir. Her şey, o nokta-i kemale doğru hareket etmek üzere, sanki manevî bir emir almış gibi

¹² Bediüzzaman Said Nursi (1996), *İşaratü'l-İ'caz*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi, 1161

¹³ A.g.e., 1215

muntazaman o noktaya müteveccihen hareket etmektedir. Esna-yı harekette onlara yardım eden ve manilerini def eden, şüphesiz, Cenab-ı Hakkın terbiyesidir. "14Hayvanların hayat serüvenine baktığımızda bunları çok açık görebiliyoruz. Örneğin birçok canlı türü gibi, balıklar da neslinin devamı için doğdukları yere dönerek yumurtalarını bırakır ve nesilleri böylece devam eder.

1.3.AŞKIN VARLIK VE EVRENDEKİ ZITLIKLAR

Mutlak varlıkta zıtlık aranmaz. Zıtlıklar yaratılmış olanlar içindir. Yaratıcının "zatını" algılama yetisi, insan aklına verilmemiştir. Yaratıcıyı sıfatlarıyla biliyoruz. Zıtlıkları yaratan, ezeli(başlangıcı ve sonu olmayan) ve tek olan varlıktır. Her yaratılmış olanın çiftinin olması hayatın devamı ve eşyanın farkındalığı için önemlidir. Genel olarak baktığımızda neslin devamı dişiler ve erkeklerle sağlanıyor ve bunların hepsi birer sebeptir. Ancak bunun mutlaklığından söz edemeyiz. Yaratıcı isterse nesilleri eşeysiz de yaratabilir. Bitkilerde bunun örneklerini görebiliyoruz. Diğer taraftan, doğadaki iyi-kötü, güzel-çirkin, soğuk-sıcak, gece-gün düz, gibi zıtlıklar olmadan da insan akli kıyas yapamaz. İnsan, eşyanın hakikatini karşıtlarıyla algılayabiliyor. Sıcaklığın derecesi soğukla, iyinin derecesi kötüyle kıyaslanarak algılanır." *Evet, Nesnelere ancak zıtlarıyla bilinirler. Meşhur kaziyeden maksat, bir şeyin zıddı, o şeyin hakaik-i nisbiyesinin vücut veya zuhuruna sebeptir. Mesela kötülük olmasaydı ve hüsünlerin arasına girmeseydi, güzelliğin gayr-ı mütenahi olan mertebeleri tezahür etmezdi. "15Çevremize baktığımızda bir düzenliliği, her yaratılanın takdir ve ölçüye göre var edildiğini algılayabiliyoruz. Güzellik ve düzeni algılamamız ve kıyas yapabilmemiz için az da olsa çirkinlikler ve kötülükler de yeryüzüne serpilmiştir. Bir nesneye çok çirkin dediğimizde, biz daha önce zihnimize deney ve gözlemlerimizle oluşturduğumuz güzellik formuyla yargıda bulunmuş oluyoruz. Estetik beğenilerdeki farklılık bize bunu gösteriyor. Bir kıyas yaparak bu güzeldir diyoruz. "Kâinata maksud-u bizzat ve külli ve şümillü olarak yaratılan, ancak kemaller, hayırlar, hüsünlerdir. Şerler, kubuhlar, noksanlar ise hüsünlerin, hayırların, kemallerin arasında görülmeyecek kadar dağınık ve cüz'iyet kabilinden tebei olarak yaratılmışlardır ki, hayırların, hüsünlerin, kemallerin mertebelerini, nevilerini, kısımlarını göstermeye vesile olsunlar ve hakaik-i nisbiyenin vücuduna veya zuhuruna bir mukaddeme ve bir vahid-i kıyasi olsunlar." 16Yaratıcı, insanlara yaratmış olduğu güzellikleri göstermek için güzellikleri ortaya çıkaran ayıraç niteliğindeki çirkinlikleri de yaratmıştır.*

1.4.GAYBE İMAN

Aklımızın ve duyularımızın en çok kabulde zorlandığı konu, çıplak gözle göremediği varlık alanlarını kabul etmek durumunda kalmasıdır. Göz görmeyince, kulak işitmeyince, itminana eremiyor. Akıl antinomiler yaşıyor. Göz, yüzde yüz doğrudan aracısız görmek istiyor. Neden gaybi olanlara, metafizik alana inanma durumunda kalıyoruz? Neden metafiziği yadsıyamıyoruz? İşte aklımızın yaşadığı antinomi burada belirginleşiyor. Akıl inkâra kalkıştığında vicdan devreye girip soruyor. Ey akıl sen neredesin? Neden gözlerim seni göremiyor? Ve devam ediyor sorular. Ey acılarım, sevgilerim, nefretlerim, kısacası bütün duygularım, sizi hissediyorum ama niçin göremiyorum? Şu halde ben Metafizik olanları görmediğimde inkâr mı etmeliyim? Eğer inkâr edersem varlığımla çelişki yaşamış olmaz mıyım? *"Evet, delillerin zuhuru nispetinde İman ziyadeleşir, teceddüt eder. "gaybe" yani, nifaksız, ihlas-ı kalple man ediyorlar. Veya İman edilen şeyler gayb olmakla beraber İmân ediyorlar. Veyahut gaibe veya alem-i gabya İmân ediyorlar.İman, Resul-i Ekrem Aleyhissalatü Vesselamın tebliğ ettiği zaruriyat-ı diniyeyi tafsilen ve zaruriyatın gayrısını icmalen tasdik etmekten hasıl olan bir nurdur. Öyleyse, iman, Şems-i Ezeliden vicdan-ı beşere ihsan edilen bir nur ve bir şua'dır ki, vicdanın içyüzünü tamamıyla ışıktandırır. Ve bu sayede, bütün kâinatla bir ünsiyet, bir emniyet peyda olur ve her şeyle kesb-i muarefe eder. Ve insanın kalbinde öyle bir kuvve-i maneviye husule gelir ki, insan, o kuvvetle her musibete, her hadiseye karşı mukavemet edebilir. Ve öyle bir vüs'at ve genişlik verir ki, insan o vüs'atle geçmiş ve gelecek zamanları yutabilir. Ve keza, iman, Şems-i Ezeliden ihsan edilmiş*

14 A.g.e. 1162

15 Bediüzzaman Said Nursi(1996). *İşaratü'l-İ'caz*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi, 1165

16 A.g.e. 1167

bir nur olduğu gibi, saadet-i ebediyeden de bir parıltıdır. Ve o parıltıyla, vicdanında bulunan bütün emel ve istidatlarının tohumları bir şecere-i tuba gibi neşvünemaya başlar, ebed memleketine doğru hareket eder, gider. ¹⁷

1.5.ÂLEM ANLAYIŞI

Bediüzzaman anlayışında temel olarak iki tür âlem vardır. Ahiret âlemi ve duyularımızla algıladığımız kâinat âlemi. Dünyanın da içinde yer alan kâinat, binlerce âlemi mündemiçtir. İnsanlar, hayvanlar, bitkiler, yıldızlar, canlılar, cansızlar hepsi kâinat içinde kendi başına âlemleri oluştururlar. Öncelikle ahiret âlemine ait görüşlerine değinelim.

Ahiret yurdu, insanların dünya hayatından sonra sonsuza kadar yaşamlarını devam ettirecekleri mekândır. Dünya hayatında canlılara sunulan nimetler, rızıklar, ruh ve beden hepsi gaybi bir rahmet ve merhamet elini akabinde de sorgulamanın gerçekleşeceği ahret âlemini gösteriyor. Bediüzzaman ahiretin varlığına akıl ve duyular âleminin delilleriyle ulaşıyor. *"Kur'ân'ın mayetleri birbirini tefsir ettiği gibi, bu kitab-ı âlem de bir kısmı, diğer bir kısmını izah ediyor. Meselâ, maddiyat âlemi Cenab-ı Hakkın envâr-ı nimetini cezb etmek için hakikî bir ihtiyaçla şemse muhtaç olduğu gibi, âlem-i mânevîyat dahi rahmet-i İlâhiyenin ziyalarını almak için şems-i nübüvveti muhtaçtır. Binaenaleyh, Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) nübüvveti, şemsin katiyet ve vuzuhu derecesinde katî ve vazıhtır.* ¹⁸Maddi âlem olarak bildiğimiz kâinat, Allah'ın (cc) isim ve sıfatlarına yansıtma görevi yapacak aynalara muhtaçtır ki bu aynalar güneş dâhil bütün varlıklardır. Aynı şekilde metafizik âlem dediğimiz manevi âlem de yaratıcının isim ve sıfatlarını yansıtacak peygamberlere muhtaçtır. Yaratıcı, ahiret âlemine ait nimetlerini kullarına haber vermek için peygamberlerini göndermiştir. Peygamberler kendilerine vahy edilen gerçeklikleri, metafizik âleme ait haberleri insanlara aktarırlar. *"Bir cemal sahibi, daima hüsn ve cemalini görmek ve göstermek ister. Bu ise ahiretin vücudunu ister. Çünkü daimî bir cemal, zail ve muvakkat bir müştaka razı olmaz, onun da devamını ister. Bu da ahireti ister. Ve keza, yardım isteyenlere yardım ve dua edenlere cevap vermek hususunda, pek rahîmâne bir şefkat sahibi olan bir sultan-ki edna bir mahlûkun edna bir isteğini derhal yapar. Elbette bütün mahlûkatın en büyük bir ihtiyacını kemal-i suhuletle yapar. Böyle umumî ve en mühim bir ihtiyaç ancak ahirettir.* ¹⁹

Sınırsız güzellik ve rahmet sahibi güzelliğini ve rahmetini dünyada örnek olarak isimlerinin tecellileriyle gösteriyor. Doğada bizi cezbeden güzellikler mutlak varlığın güzelliklerinin kısa ve çok az yansımalarıdır. Demek ki geriye kalan sonsuz ve sınırsız rahmet ve güzellikler sonsuz bir ahret âlemini gerektiriyor. *"Ve keza, dikkat sahibi bir sultan ki, milletinin bütün a'mallerini, ef'allerini, hizmetlerini, hacetlerini tamamıyla yazar ve yazdırır ve mülkünde cereyan eden her bir hadise ve her bir vakıanın suretlerini, fotoğraflarını alıp tespit ve hıfz ederse, elbette bu vaziyet, bir muhasebenin, bir muhakemenin, bir mükâfat ve mücazatın vukua geleceğine katî bir surette delâlet eder. Ve keza, mükâfat ve mücazat hakkında tekrarlar pek çok vaatleri ve tehditleri olursa ve o vaat ve edilen şeyler kudretine ağır gelmezse ve o şeyler raiyeti için pek ehemmiyetli olursa, elbette söz verdiği şeylerde hilâf olmayacaktır. Çünkü hulfül-vaad, kudretin izzetine zıttır.* ²⁰

Dünya hayatı, sonsuz ahiret hayatı için hazırlanmış bir tarla mesabesinde olduğundan dünya tarlasına ekilen tohumlar ahirette meyveler verecektir. Örneğin dünya hayatında aç ve susuz olan canlılara yiyecek ve içecek veren birisi sonsuz hayatta belki ırmak olarak karşılık elde edecek. Dünyadaki güzellikler ve nimetler Bediüzzaman'a göre birer küçük örneklerdir. Nimetlerin asılları sonsuz hayat için insan neslini bekliyor. *" Bu küçük menziller, meydanlar o azamete daimî bir mekân olamaz. Çünkü bu gibi zâil, mütebeddil şeyler, o müstakar saltanata makar olamaz. Evet, o Sultan şu küçük menzilde ve meydanda çok şeyleri, içtimaları,*

¹⁷ A.g.e. 1173

¹⁸ Bediüzzaman Said Nursi(1996). *Mesnevi i Nuriye*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi 1335

¹⁹ A.g.e., 1291

²⁰ A.g.e., 1291

iftirakları gösteriyor. Fakat bizzat maksat o şeyler değildir. Ancak ahiretin meydan-ı ekberinde vukua gelecek hallerin, emirlerin numunelerini göstermektir. Çünkü o mahşer-i azimde yapılacak muameleler, bu küçücük numunelere göre cereyan edecektir. Demek bu menzilde gösterilen fâni, zail haller, o âlemde baki ve daimî semereler verecektir.”²¹

Mutlak varlığın gücünü algılama ve izah etme, insan olarak bizim sınırlarımızı aşmaktadır zira sınırlı varlıklar, sınırsız olanı idrak edemediğinden sadece isim ve sıfatların tecellileriyle sınırsız hakkında yargıda bulunabilir. Nitekim Ziya Paşa'nın,

“idraki meali bu küçük akla gerekmez

Zira bu akıl bu kadar sıkleti çekemez”

İfadeleri aklın sonsuz güç sahibini anlamadaki zorluğun ifade ediyor. Sonsuz güç ve kuvvet sahibi olan aşkın varlığın sonsuz ve sınırsız ikramları ve sanat eserleri olması gerekir. Oysa şu yaşadığımız dünyada her şeyin sınırlı olduğu ve bir gün zail olacağı biliniyor. O halde sonsuz ikram ve nimetlerin sergileneceği başka bir alemin olması gerekiyor ki bu alem kutsal kitapları haber verdiği sonsuz ahiret alemidir.”*Maahaza, bu âlemi icad edip öteki âlemi icad etmemek ve bu kâinatı vücuda getirip öteki kâinatı getirmemek, bu dünyayı yaratıp öteki dünyayı yaratmamak imkânı yoktur. Çünkü rububiyetin saltanatı mükâfat ve mücâzâtı ister. Ve keza, Sâni-i Âlemin her şeyi içine almış ve her şeyi istilâ ve istiap etmiş bir rahmet-i vâsiası vardır. Dünyada gerçekleştirilen her türlü fiilin bizzat zerresi zerresine karşılık göreceği ahiret âleminde, ödüllerin ve cezaların adil olan üstün varlık tarafından çok seri olarak ifa edileceği yine kutsal kitaplarda anlatılıyor.*(Kuran'ı Kerim, Ali İmran, 199)

2. SONUÇ YERİNE

Bediüzzaman'ın teliflerinde ve düşünce yapısındaki kavram ve kuramlar, öngörüler, zamanını aşkın bir yapıya haizdir. Bu bilge kişinin eserleri, zamanımızın bilgiyi seven gençlerine, kılavuzluk ediyor. Ölüm ötesi bir hayatın varlığı ve sorgulanması konusunda, inancı tam olan bir toplumun kendi ayakları üzerinde hareket etmesi için gerekli şartların yerine getirilme zorunluluğu vardır. Bediüzzaman insanları, mezhepsel, ırksal ve dil ayrımı gözetmeksizin kabullenmeye, sevgi ve saygının çoğalmasına yardımcı olmaya, çağırarak, halkların tefrikadan elde edecekleri bir kazançlarının olmayacağını ifade etti.

İnsanın yaratılmış varlık evreninde biricik ve çok derli bir akıl emanetinin sahibi bir varlık olduğu vahiyle bildirilmiş.(Ahzap suresi -72) En azından içinde yaşadığımız dünyada yaratılmış olan canlı ve cansız varlıkların nebatatın, insanın faydası, yaşayabilmesi için var edildiğini görüyoruz. Durum böyle olunca insanın akli ister istemez şu soru tarafından rahatsız ediliyor. Her şey insan için yaratıldıysa insan niçin yaratıldı, gayesi nedir? Yaşadığımız dünyanın gereklilik sebebi nedir.? Varlığı yaratan aşkın varlık, yaratılış gayesi olarak insanın emanete (akıl ve din) sahip çıkmasını bildiriyor. Bunun anlamını açacak olursak, yaratıcıya ait olan isim ve sıfatlarının tecellilerine mazhar olan insan, eşyanın hakikatine ulaşabilmesi için kıyaslama yapmalı., örneğin, yaratan her şeyi görür ben de sınırlı olanı, yaratan bilir, ben de sınırlı bilirim ve kendime göre insanlık medeniyetleri kurarım der.

Tek ve hiçbir varlığa ihtiyacı olmayan Müteal varlık, insanları şekilleri, renkleri, nesepleri ile değil, insanların takva derecesiyle anlam kazandığını bildirmiş. Yaratılış yönüyle toprak gibi bir eşitleyiciden neşetini anlatıyor. Tabiatımızda var olan elementler birliği bizim toprakla bağlantı farikalarımız. İnsan, insan olması yönüyle toplumsal yapıya faydalı olmakla mükellef bir varlıktır. Dünyadaki varlıkların yapı taşlarının toprak kaynaklı olduğu düşünülürse, tabiat birliğimiz ortaya çıkar.

Bediüzzaman insanı ele alırken, iman insanı insan eder, inançsızlık ise insanı canavarlaştırır diyor. İnsanın en güzel surette yaratıldığını ancak iman değerini koruyamaz ise insanın değerlilik adına her şeyini kaybedeceğini vurguluyor. Bediüzzaman'da insan

²¹.A.g.e.,1291

yapısal olarak, ebedi format kazanmış olan ruh ile kısa bir zamana sıkıştırılmış bedenden yaratılmış müstesna bir varlıktır. Bu müstesna varlık için en değerli hazine hayatın anlamlandırılıp muhafazasıdır. İnsanların ortak özellikleri olan, düşünme yetisi, varoluş serüveni, duyum ve algılama yetileri, sevgisi –nefreti, insanları diğer varlıklardan tefrik eder. İnsanın diğer insanlarla olan, mantıksal nüansları, siyasi ve politik fikirleri hayatın anlam ve içeriğini kirletmemeli. Bu yüzden Bediüzzaman hayatı boyunca siyasetten uzak kalmayı yeğlemiştir.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Bedia (1987). *Çağdaş Felsefe*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- AMANJOL, Kasabekov (1996). *Kazak Felsefesi*, Almaata: Er-Devlet Yayınları.
- AMANJOL, K, Rahmetov, K.(1996). *Türk Halklarının Tarihi*, Almaata: Bilim Yayınevi.
- Bediüzzaman Said Nursi (1996). *Lem'alar*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi.
- Bediüzzaman Said Nursi (1996). *Mektubat*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi.
- Bediüzzaman Said Nursi (1996). *Muhakemat*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi.
- Bediüzzaman Said Nursi (1996). *Sözler*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi.
- Bediüzzaman Said Nursi (1996). *Şualar*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi.
- Bediüzzaman Said Nursi (1996). *Tarihçe-i Hayat*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi.
- Bediüzzaman Said Nursi (1996). *Asa-yı Musa*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi.
- Bediüzzaman Said Nursi (1996). *İşaratü'l-İ'caz*, İstanbul: Yeni Asya Yayınevi.
- BERKES, Niyazi (1998). *Sokrates'in Müdafası*, İstanbul: MEB Yayınları.
- KUNANBAYEV, Abay (1993). *Kara Sözler*, Almaata: El Yayınları.
- MAŞANOV, A. (1994). *El Farabi ve Abay*, Almaata: Akademi Yayınları.
- WEBER, Alfred (1938). *Felsefe Tarihi*, İstanbul: Devlet Basımevi.
- Yenişehirli oğlu, Şahin (1985). *Felsefe ve Diyalektik*, Ankara: Maya Yayınları.
- YESİM, Garifulla (2000). *Felsefe Tarihi*, , Almaata: Akademi Yayınları.